

УДК 001.32(477):026:004.65

Галина Солоіденко,

канд. іст. наук, провідний наук. співробітник

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

РОЛЬ АКАДЕМІЧНИХ БІБЛІОТЕК В ОРГАНІЗАЦІЇ І СТРУКТУРУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

У статті йдеться про завдання та напрями діяльності академічних бібліотек у період формування інформаційного суспільства та суспільства знань. Основна увага зосереджена на проблемах створення електронних ресурсів та забезпеченні доступу до наукової інформації.

Ключові слова: академічні бібліотеки, інформаційне суспільство, електронні інформаційні ресурси, доступність.

«Важливою характеристикою бібліотеки майбутнього є ...інтелектуальна діяльність в її стінах – та діяльність, яка була відмінною рисою кожної бібліотеки в усі часи, починаючи з Александрійської»

(Джесс Шира Хоук, американський бібліотекознавець)

Бібліотека – один з найдревніших наукових, освітніх і культурних інститутів. З часу свого виникнення і до сьогодні бібліотека пройшла складний етап еволюції, перетворилась на соціальний інститут, який забезпечує стійкість зв'язків і відносин у рамках нового інформаційного суспільства та суспільства знань.

Інформаційне суспільство, згідно з загальновідомим визначенням – новий етап розвитку цивілізації, що характеризується створенням глобального інформаційного простору, збільшенням ролі інформації та знань в житті суспільства, що є головними ресурсами його розвитку та факторами виробництва. Законодавством визначено необхідність розвитку інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, відкритого

для всіх, де кожен може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, отримати можливість повністю реалізувати свій потенціал, сприяти суспільному і особистісному розвитку та підвищувати якість життя [14].

Сьогодні вже розроблено низку державних документів, мета яких – визначитися зі стратегією розвитку України в процесі побудови інформаційного суспільства. Це: Національна програма інформатизації України (1998), Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 рр., «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2013), «Концептуальні положення розвитку Програми інформатизації НАН України на 2015–2019 роки». Проте, як зазначив Голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України академік О. С. Онищенко, «Концептуальною і стратегічною помилкою всіх наших програм інформатизації – від загальнодержавних до корпоративних, локальних – є те, що в них або не передбачені, або не є пріоритетними проблеми створення, накопичення, введення в обіг інформації, передусім наукової. Усе зводиться до створення інформаційних систем, мереж, каналів, технологій. Чим будуть наповнені інформаційні системи і мережі? Чи не станеться так, що, створивши їх, ми прокачуватимемо по супермагістралях за супертехнологіями на супершвидкостях гігантські потоки просто інформаційного шуму, псевдонаукової, псевдокультурної, а то й негативної інформації? І не отямимось, як опинимось у далекому від науки інформаційному полі, що, проте, працює за найновішими технологіями» [1].

У жодному з цих документів бібліотека не розглядається як базова основа інформаційного суспільства, на відміну від зарубіжного законодавства, що делегує бібліотекам значну роль у цьому процесі, а бібліотекарі реально займаються проблемами створення інформаційного суспільства та суспільства знань. Так, наприклад, у багатьох європейських країнах науково-інформаційна діяльність вважається частиною наукової діяльності, в Україні ж цей вид діяльності ще потребує відображення в законодавчих документах, а недооцінка ролі наукової інформації негативно позначається на розвитку вітчизняної науки. В усіх державних документах, місце, що відводиться бібліотекам, більш ніж скромне, бібліотеки розглядаються ними тільки як джерело інформації, тобто державою сприймається лише одна функція бібліотеки – збереження.

Насправді ж українські бібліотеки володіють достатньо великим потенціалом, щоб дійсно стати «серцем інформаційного суспільства», саме тому, що їм притаманні безперечні переваги – безоплатність користування та забезпечення конституційних прав громадян на вільний доступ до інформації. Сучасна бібліотечна мережа (до, речі, найбільша в Європі) здатна забезпечити повноцінне інформаційне обслуговування користувачів, використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології та орієнтуючись на корпоративний підхід. І найголовніше – для бібліотек процеси організації та систематизації знань завжди складали основу їхньої діяльності, забезпечували суттєві їх переваги у порівнянні з іншими джерелами інформації. Достовірність, надійність і систематизованість ресурсів, можливість багаторазового використання даних, здійснення навігації за різноманітними каналами зв'язку – завдяки саме цим якостям представники науки продовжують довіряти саме бібліотекам, а часто віддають їм перевагу, обираючи джерела інформації.

У зв'язку з цим виникає питання – чи повинні бібліотеки вживати радикальних заходів, щоб зайняти належне їм місце в новому суспільстві, яке формується – суспільстві знань? Відповідь одна – зобов'язані. Перш за все бібліотеки мають добиватися визнання суспільством своєї ролі як провідних інституційних структур, що забезпечують трансляцію інформації та знань. Проте одного лобювання інтересів бібліотеки у владних структурах недостатньо. Сучасна бібліотека має критично підійти до перегляду своїх пріоритетних функцій. Бібліотеки мають визначитися, що для них є першочерговим – функція збереження чи робота в режимі реального часу. Безумовно, перш за все національні бібліотеки зобов'язані зберігати довірену їм державою інтелектуальну спадщину, але надання користувачам постійного та безперешкодного доступу до поточної інформації – основна умова збереження життєдіяльності бібліотек і підвищення рівня їх затребуваності в світі.

Ми поділяємо думку А. М. Ванеєва, який у статті «Миссия библиотеки – социальная роль – социальные функции» висловив свою позицію: «Такие социальные функции библиотеки, как информационная, культурно-просветительская, образовательная, досуговая и другие, существовали с давних времен. Другое дело – степень их развитости, их наполнение конкретным содержанием, приоритет отдельных функций в конкретный отрезок времени... Меняются не сами функции, а их наполнение, что напрямую связано с изменениями роли библиотеки» [3, с. 125].

Сучасний етап розвитку суспільства підвищує значення і соціальний статус бібліотек у забезпеченні доступу до накопичених людством знань. Зокрема, затверджена Кабінетом Міністрів України Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» включає аналіз сучасного стану та визначає проблеми бібліотечної галузі, вказує на пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін; деталізує напрями розвитку бібліотечної справи, завдання та очікувані результати від їхньої реалізації; визначає план дій на короткострокову (2016–2017 рр.), середньострокову (2018–2020 рр.) та довгострокову перспективу (2021–2025 рр.). Серед основних завдань Стратегії наголошується на необхідності створення єдиного універсального порталу як точки доступу до національних освітніх, наукових, пізнавальних, галузевих бібліотечно-інформаційних проєктів та інформаційних ресурсів бібліотек [15].

Як традиційні, так і електронні бібліотеки (особливо електронні) займають важливе місце в системі соціальних, наукових, культурних комунікацій. Саме через них здійснюється, перш за все, наукова комунікація. Незважаючи на те, що розвиток комп'ютерної техніки і телекомунікацій змінює основну комунікаційну модель суспільства, соціальна необхідність у функціях академічних бібліотек як елемента системи наукових комунікацій зберігається. За статистичними даними, понад 70 % учених використовують бібліотеки (переважно академічні, наукові, вишів) як джерело інформації. Специфіка академічних бібліотек саме в тому, що вони є підсистемою науки, центрами збереження знань і джерел інформації, адже суттєва частина наукового електронного документопотоку проходить саме через наукові бібліотеки. Нове знання виробляється науковцями в межах наявних систем знань. Наприклад, академік НАН України Б. С. Стогній, доповідаючи про результати цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Науково-технічне, нормативне та інформаційне забезпечення створення гнучкої та адаптивної об'єднаної енергетичної системи України», зазначив, що у програмі найбільшу увагу приділено саме інформаційному забезпеченню енергетики, і, відповідно, з цього напрямку отримано найвагоміші результати [16].

Метою створення електронних бібліотек в наукових установах є забезпечення інформаційної підтримки наукових досліджень, надання бібліотечно-інформаційних послуг, формування системи між-

особистісного обміну науковою інформацією, розроблення бази для оцінки наукової ефективності як окремого вченого, так і всього колективу. Завданням наукової електронної бібліотеки є надання можливості вченому використовувати будь-який необхідний йому документ незалежно від його місця зберігання, форми реалізації, мови публікації, тощо.

Новим аспектом в інформаційному забезпеченні науковців є розширення інформаційного простору за рахунок залучення джерел інформації, які раніше не збиралися та не структувалися. Фондоутворюваними документами нині мають стати перш за все електронні документи, які не мають паперових аналогів: монографії, збірники наукових праць та конференцій, наукова періодика, відеоконференції, записи публічних лекцій, матеріали професійних сайтів і форумів, особові архіви вчених, персональні сторінки.

Зазначимо, що наявність масиву електронних документів дає можливість створення якісно нових колекцій, які об'єднують в точних копіях документи, розсіяні по різних бібліотеках, архівах, інформаційних системах, порталах тощо. Такі електронні колекції матимуть особливу наукову значущість і культурну цінність. Як зазначає Б. С. Єлепов, розподілена інформаційна система повинна забезпечувати контрольований доступ до різноманітних інформаційних ресурсів для користувачів і адміністраторів різного рівня; забезпечувати «наскрізний пошук», зокрема й повнотекстовий, за різними критеріями; надавати інформацію в необхідному для користувачів вигляді. Внутрішні технології розподілених інформаційних систем мають бути закритими для користувачів, а зовнішні інтерфейси – стандартизовані [5].

У бібліотечно-інформаційному просторі наукові електронні бібліотеки мають стати окремими системотворчими елементами, що виконують інформаційно-комунікаційні функції як самостійний ресурс, а також входять до складу об'єднаних ресурсів загальнонаукового значення. Проте рівень комунікаційних можливостей академічних бібліотек і поповнення бібліотечних фондів нині не відповідають запитам сучасних користувачів-дослідників з низки причин.

Взагалі доля і перспективи розвитку академічних бібліотек залежать від того, чи зможуть бібліотеки освоїти інформаційно-комунікативні технології, поєднати традиційний ресурс з електронним. О. Л. Лаврик, наприклад, робить висновок про те, що «... наукові бібліотеки мають шанси на подальше існування, проте лише ті, що беруть участь у системі наукових

комунікацій, діють переважно в електронному середовищі як агрегатори для своїх користувачів у масиві зарубіжних ресурсів, функціонуючи як посередники між створювачами електронних ресурсів і користувачами» [9]. Бібліотеки мають не лише вистояти та адаптуватися до нових умов, а й зайняти нішу каталізатора інформаційного суспільства і демократичних інститутів публічного доступу до інформації. Для оптимізації своєї діяльності сучасні академічні бібліотеки потребують посилення та зміцнення інформаційної та сервісної функцій, перетворення і модифікації яких є досить відчутними для користувачів.

Зміни, пов'язані з розвитком сучасних комп'ютерних технологій, торкнулися усіх сфер діяльності бібліотеки, а особливо глибоких трансформацій зазнає нині бібліотечний каталог. Поява таких потужних конкурентів, як пошукові системи мережі Інтернет, найвідомішою з яких є американський Google, та онлайнів книгарні, котрі пропонують власні бібліографічні описи книг з інформацією, відсутньою у бібліотечних каталогах, змінюють саму природу каталогу, який довгий час був головним орієнтиром для читачів [16, с. 167]. В сучасних умовах (обмеженого фінансування) зростає роль і зведених каталогів, що покликані об'єднати ресурси бібліотек окремих відомств, регіонів та держави. Оцінюючи результати робіт у галузі автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів та характеризуючи зведені каталоги бібліотек Російської академії наук (БАН та БЕН), М. С. Кальонов наголошує, що каталоги бібліотек повинні відрізнятися від стандартних інтернетівських пошукачів тим, що видають саме ту інформацію, що відповідає запиту [7].

Нині в НАН України створено достатньо розвинену інформаційну інфраструктуру, яка об'єднує широкий спектр бібліотечно-інформаційних ресурсів, створених в установах Академії. Це:

- Інформаційні ресурси бібліотек НАН України: Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка; 94 бібліотек наукових установ НАН України.
- Інформаційні ресурси видавництв НАН України: Наукової думки; Академперіодики.
- Інформаційні ресурси установ НАН України: репозитарії установ;

БД наукових підрозділів установ та науковців;
електронні архіви та колекції документів.

· Інформаційні ресурси Президії НАН України.

На сьогодні Академічна мережа обміну даними об'єднує більшість установ усіх наукових центрів НАН та МОН України, має вихід до потужних наукових мереж у Європі та забезпечує комунікаційне середовище для інформаційної підтримки діяльності НАН України, а також є телекомунікаційною основою Українського національного гріду, що перебуває у промисловій експлуатації з 2007 року [13]. Розроблена Концепція Єдиного наукового інформаційного простору НАН України, у рамках якої створено достатньо потужні колекції електронних документів [8].

Найбільшим вітчизняним зібранням з вільним доступом до повнотекстових ресурсів є інформаційний ресурс «Наукова періодика України», що представляє 253 тис. наукових статей з 2280 періодичних видань (з них 400 електронних аналогів нових назв, а також 47 журналів, що існують лише в електронній формі). Динамічно розвивається система реферування української наукової літератури, що підтримується Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України, НБУВ, Національною науковою медичною бібліотекою України та Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського. Обсяг інформаційних ресурсів загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», представленої у вільному доступі в мережі Інтернет, перевищує 600 тис. записів. Щорічне поповнення реферативної бази даних протягом останніх п'яти років складає 45–47 тис. записів. Кількість наукових періодичних і продовжуваних видань, представлених у базі даних «Україніка наукова» впродовж 1998–2016 рр., сягає більше 750 назв з постійною тенденцією до зростання.

Якщо коп'ютерні технології зі створення та надання користувачам бібліографічної інформації уже достатньо освоєні академічними бібліотеками, то формування фондів повнотекстових електронних ресурсів лише розпочинається. Зібрання повнотекстових електронних ресурсів у рамках інституційних або тематичних репозитаріїв отримали достатнє поширення в Україні, нині їх нараховується понад 70. Перспективність і актуальність таких робіт полягає не лише у довгостроковому зберіганні та забезпеченні доступу до наукових матеріалів, а й у наданні можливостей щодо обміну метаданими та пошуку в єдиному інформаційному просторі вітчизняних репозитаріїв.

Сьогодні у процес наповнення інформаційного ресурсу дедалі активніше включаються електронні канали. Академічна бібліотечно-інформаційна система намагається розвиватися в напрямі об'єднання традиційних і новітніх ресурсів. Нині в майже всіх установах створено інформаційні веб-портали, сайти, локальні комп'ютерні мережі з виходом в Інтернет. На сайтах установ представлено різноманітну бібліографічну та довідкову інформацію, елементи електронних бібліотек, окремі фонди, архіви, колекції та бази даних. Безумовним лідером серед академічних установ у формуванні та представленні науково-інформаційних ресурсів у мережі Інтернет є Інститут історії України. Проте, як стверджує Г. В. Боряк, загалом академічні соціогуманітарні науки не можна назвати рейтинговими. Пошукові інструменти, за поодинокими винятками, виводять їх за межі перших трьох екранних сторінок, куди пересічний користувач зазвичай не доходить [2, с. 10].

Рівень і темпи комп'ютеризації академічних бібліотек та інформаційних служб ще не відповідають потребам сьогодення, а ефективність всієї академічної інфраструктури невисока в основному через суттєву неоднорідність інформаційних технологій, що застосовуються. В бібліотеках наукових установ для організації електронних каталогів використовуються різні автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи: ALEPF, ІРБІС, УФД/Бібліотека, програма Коґа, власні розробки програмного забезпечення. На 01.01.2016 р. представили віддалено свої електронні каталоги лише 17 бібліотек наукових установ із 94. 20 бібліотек наповнюють електронні каталоги, але використання їх відбувається локально (з робочих місць співробітників установи або в приміщенні бібліотеки). Дві бібліотеки – Радіоастрономічного інституту та Фізико-технічного інституту низьких температур – повністю ввели свої фонди в електронні каталоги та представили їх онлайн для віддалених користувачів. Бібліотеки, що працюють за програмою ІРБІС, використовують портал НБУВ для розміщення своїх електронних каталогів. Серед них – інститути археології, ботаніки, географії, електродинаміки, зоології, літератури, математики, соціології, проблем міцності та фізіології.

Розвиток електронних бібліотек, становлення багатофункціональних сайтів у рамках традиційних ще не охоплює всі необхідні ресурси, законодавча база створює суперечність між бажанням користувача все отримати в онлайн-режимі і юридичним правом бібліотеки це реалізувати. Адже за тиражів наукової та освітньої літератури в 50–100 прим.

у бібліотек немає іншої можливості виконати свою головну функцію – поширювати знання – крім як за допомогою електронного примірника. До прикладу, з 1 січня 2015 р. російське законодавство дозволяє користувачеві отримати електронну копію, а російські бібліотеки отримали можливість без згоди правовласника робити електронну копію будь-якої книги. В Україні ж навпаки, законодавство забороняє користувачам отримувати електронні копії й дискутується питання, що бібліотеки збиткують видавців.

Авторське право не повинно бути ланцюгом, що сковує розвиток наукових і освітніх комунікацій. Безперечно, не слід порушувати авторське право, але й не можна його абсолютизувати, має бути розумний компроміс. Винятки в авторському праві для бібліотек не лише обговорюються, але й уже закріплені в національних законодавствах багатьох країн. Зокрема, бібліотеки Європейського Союзу мають право оцифрувати книги зі своїх колекцій з науково-освітньою метою. Доступ користувачів до оцифрованих видань повинен відбуватися лише через спеціалізований термінал, без можливості роздрукувати чи зберегти книгу на USB-носії. В ситуації, коли тиражі друкованих видань, а, відповідно, комплектування фондів виданнями на традиційних носіях скорочуються в десятки разів, бібліотеки для збереження своєї ролі в науковому середовищі повинні впроваджувати сучасні інформаційні технології за всіма напрямками діяльності.

Актуальним питанням для академічних установ є й створення та розвиток крупних архівів, цифрових бібліотек так званої «сірої літератури». Термін «сіра література» використовується тоді, коли мова йде про документи, що відображають основні результати наукової діяльності та видаються науковими або навчальними закладами у вигляді звітів про закінчені НДР, матеріалів конференцій, семінарів, симпозіумів, нарад. Об'єм «сірої літератури», за різними даними, складає від 9 до 20 % від усієї відкритої інформації. Але у зв'язку з обмеженим тиражем і відсутністю єдиної системи обліку та поширення вони переважно осідають в організаціях, які їх видають.

У грудні 2013 р. в м. Братислава відбулася XV міжнародна конференція про роль і значення «сірої літератури» в науковій інформації. В багатьох країнах прийняті рішення і уже впродовж багатьох років ведеться робота зі створення спеціалізованих сайтів і баз даних «сірої літератури». Наприклад, сайт Science.gov (<http://www.science.gov>) уже відзначає свій

10-річний ювілей, пропонує відібрану фахівцями інформацію, підготовлену урядовими установами, включаючи результати досліджень і розробок. У цифровій бібліотеці сірої літератури Grisemine (Франція) (<http://bibliotheques.univ-lille1.fr/grisemine>) зібрана багата колекція рефератів, дисертацій, наукових звітів, праць конференцій та ін. Японський портал J-GLOBAL (<http://jglobal.jst.go.jp/support>) забезпечує доступ до об'ємного масиву науково-технічної інформації, зокрема дослідницькі звіти, патенти, інформацію про інноваційні проекти.

Слід зазначити, що значна частина наукового документопотоку неминує проходити саме через академічні бібліотеки. В установах НАН України зберігається велика кількість препринтів, депонованих рукописів, наукових звітів, дисертацій, матеріалів конференцій. Зокрема, в Інституті фізики конденсованих систем препринти видаються з 1991 р. За період 1999–2008 рр. вийшло друком 264 препринти, що охоплюють усі напрями наукових досліджень Інституту, всі вони розміщені на сайті установи (повний текст), а їхні анотації вміщено до бази даних ISI Web of Knowledge.

Затребуваність бібліотеки також залежить від того, на кого вона зорієнтована. Іншими словами, бібліотека повинна мати чітке уявлення про різноманіття очікувань з боку користувачів і бути готовою відповідати цим очікуванням, а в ідеалі – передбачати їх. За висловленням Р. С. Мотульського, «гармонічна взаємодія системи «документ – користувач» забезпечить стабільний та ритмічний розвиток бібліотеки» [9]. Сучасному користувачу, особливо науковцю, все необхіднішою стає сконцентрована інформація, а в перспективі – знання. Це твердження певною мірою ілюструється посиленням інтересом користувачів до дайджестів, авторефератів дисертацій, аналітичних матеріалів. Аналітична продукція, що накопичується в бібліотеках та створюється в інформаційних підрозділах, формує позитивний імідж установи, є перспективним напрямом її діяльності. За твердженням О. С. Онищенко, бібліотечні інформаційно-аналітичні служби слід виводити на перший план, підвищувати їх статус, оскільки вони є системоутворючими структурами бібліотеки майбутнього [12].

Каталогізація відіграє ключову роль у поширенні знань і продовжує бути основним видом діяльності з організації інформації у бібліотеці. Сьогодні для користувачів традиційний опис документів є недостатнім. Для інтелектуального оброблення інформації документ необхідно аналізувати на трьох рівнях – формальному, змістовому та комунікативному. Ця

робота проводиться у процесі каталогізації, виробництві власної інформаційної продукції, формуванні ресурсів для інформаційно-аналітичної діяльності. На наш погляд є необхідність у переході до диференційованої каталогізації залежно від суспільної значущості та наукової цінності документа. При такому підході інтелектуальне опрацювання документа передбачається здійснювати за схемою: бібліографічний опис – аналіз – синтез – поглиблена індексація – інтеграція в новій формі (електронний каталог і (або) БД; інформаційно-бібліографічна продукція; включення до інформаційно-аналітичних систем).

В Україні існує ще безліч проблем, які перешкоджають створенню єдиного наукового інформаційного простору, як наслідок – відсутні можливості повноцінного обміну інформацією в електронному вигляді. Серед важливих питань організації ресурсів в новому електронному середовищі невирішеною залишається проблема корпоративної каталогізації. Як зазначає Н. В. Стрішенець, «на відміну від зарубіжних країн, бібліотеки яких уже давно перейшли на копіювальну каталогізацію, використовуючи готові описи, зроблені національними бібліотеками, в Україні запозичують описи лише одиниці. Надавати ж свої описи до зарубіжних бібліографічних організацій на зразок OCLC не може жодна із восьми національних бібліотек через технологічне відставання та відсутність авторитетного контролю» [17, с. 198].

Питання формування, інтеграції та використання інформаційних ресурсів України, а також розроблення концептуальних рішень щодо створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів активно обговорюється та досліджується вченими НАН України. Відділенням інформатики НАН України виконується цільова програма наукових досліджень на 2012–2016 рр. «Фундаментальні засади створення перспективних інформаційно-комунікаційних технологій». В Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова розробляються методи створення корпоративних інформаційних систем і технологій з використанням наявних хмарних сервісів з урахуванням ризиків, часових та ресурсних обмежень. Український мовно-інформаційний фонд здійснює дослідження когнітивно-комунікативних аспектів функціонування електронних текстів [6, с. 30–53]. Проте, досліджуючи тему створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, фахівці Інституту проблем реєстрації інформації констатують, що наявні в державних органах автоматизовані

інформаційні системи, а також бази даних є організаційно розпорощеними та функціонально роз'єднаними; створення та експлуатація баз даних, надання інформації, її використання та передача не забезпечені організаційно, не підкріплені належною нормативно-правовою базою; не існує єдиних правил та методів доступу до інформаційних ресурсів, які б забезпечували якісну інформаційну взаємодію [3, с. 88].

Проблема модельної трансформації сучасної бібліотеки в умовах формування інформаційного суспільства та суспільства знань є досить актуальною темою в системі соціальних та гуманітарних наук. Тією чи іншою мірою вона докладно розглядалася в контексті філософських, соціальних і бібліотекознавчих досліджень НБУВ [11]. Проте завершені наукові дослідження, прийняті нові законодавчі документи без належного фінансування та матеріально-технічного забезпечення бібліотек залишаються лише деклараціями та теоретичними напрацюваннями, неспроможними забезпечити їм сучасний рівень розвитку.

Сьогодні корпоративність є основним завданням у роботі академічних бібліотек, які акумулюють в собі інформацію, знання, накопичений культурний, науковий та історичний досвід. Нині цей напрям науково-інформаційної діяльності є одним з провідних у діяльності Інформаційно-бібліотечної ради НАН України.

Для цього необхідно:

- ❖ кардинально змінити стратегію комплектування фондів наукових установ: наповнювати їх електронними документами;
- ❖ забезпечити переведення в електронну форму найзначимішої та найактуальнішої частини власного фонду;
- ❖ створювати на основі власних та зовнішніх ресурсів якісно нові гіпердокументи;
- ❖ розробляти галузеві інформаційні системи з пошуково-навігаційним апаратом;
- ❖ максимально використовувати для комплектування фондів легітимні можливості інтернету.

Нам належить працювати в умовах, коли інформація, отримання нового знання набувають самостійну цінність, а інтелектуальна власність стає найдорожчим продуктом. Головне завдання академічних бібліотек сьогодні – зберігати та популяризувати джерела творчої діяльності людства, забезпечити максимальне наближення інформації до користувача, доступ кожного громадянина до інтегрованих інформаційних ресурсів НАН України.

Список використаних джерел

1. Бібліотеки як центри інформатизації // Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; авт. кол. : О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.]. – К., 2011. – С. 50–63.
2. *Боряк Г.* До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук / Г. Боряк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси : зб. наук. пр. – К. : НАН України, Інститут історії України, 2013. – С. 9–26.
3. *Ванев А. Н.* Миссия библиотеки – социальная роль – социальные функции / А. Н. Ванев // Библиотечное дело. Теория. Методика. Практика. – СПб., 2004. – С. 122–126.
4. *Додонов О. Г.* Методология створення національного реєстру електронних інформаційних ресурсів / О. Г. Додонов, О. В. Нестеренко, А. В. Бойченко // Реєстрація, зберігання і обробка даних. – 2005, Т. 7. – № 3. – С. 88–97.
5. *Елепов Б. С.* Интеграция информационных ресурсов Сибирского отделения РАН и формирование единого научно-образовательного информационного пространства / Б. С. Елепов, О. Л. Жижимов, А. М. Федотов, Ю. И. Шокин. Материалы XIII междунар. науч. конф. «Модернизация России: ключевые проблемы решения». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inion.ru/conf.Russia-2012.iopn.program>. – Назва з екрана.
6. Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2015 році / НАН України. – Київ : Академперіодика, 2016. – 556 с.
7. *Калёнов Н. Е.* Новые информационные технологии в библиотеках РАН // Информационное обеспечение науки : сб. науч. тр. / ЦНБ УрО РАН ; отв. ред. П. П. Трескова ; сост. О. А. Оганова. – Екатеринбург, 2012. – С. 26–31.
8. Концептуальні положення розвитку Програми інформатизації НАН України на 2015–2019 роки / НАН України. – Київ, 2015. – 56 с.
9. *Лаврик О. Л.* Академическая библиотека в современной информационной среде / ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 2003. – 250 с.
10. *Мотульский Р. С.* Особенности развития библиотек в современной информационно-технологической среде / Р. С. Мотульский // Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе // Материалы междунар. конф. «Central Asia-2015», 22–24 апреля 2015 г. – Ташкент, 2015. – С. 6–11.
11. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; ред. кол. : О. С. Онищенко (гол.) та ін. – К., 2013. – Вип. 38. – 413 с.

12. *Онищенко О. С.* Проблемы адаптации библиотек до условий цифровой культуры / О. С. Онищенко // Бібл. вісн. – 2015. – № 6. – С. 5.
13. Про підсумки виконання Програми інформатизації НАН України. Постанова Президії НАН України № 38 від 25.02.2015 р.
14. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні // Офіційний вісник України від 21.06.2013. – 2013. – № 44. – С. 79–80.
15. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245072235. – Назва з екрана.
16. *Стогній Б. С.* про результати виконання цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Науково-технічне, нормативне та інформаційне забезпечення створення гнучкої та адаптивної об'єднаної енергетичної системи України» («Об'єднання-2») / Б. С. Стогній // Вісн. НАН України. – 2016. – № 2. – С. 55–58.
17. *Стрішенець Н. В.* Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект / Н. В. Стрішенець ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 501 с.

Стаття надійшла до редакції 03.01.2017 р.

Halyna Soloidenko,
leading researcher, Vernadsky National Library of Ukraine

The role of research libraries in organizing and structuring of information resources

This article describes tasks and directions of activity for academic libraries during formation of information society and knowledge society. The main attention focus on the problems for formation electronic resources and access to scientific information.

Keywords: academic libraries, information society, digital resources, accessibility.